

УДК 378.091.33 – 027.22:656.61(477)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.167400>

Сергій Волошинов, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонської державної морської академії

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МОРСЬКОГО ФАХІВЦЯ

У статті на основі аналізу досвіду науковців щодо визначення структури професійної компетентності майбутніх морських фахівців запропоновано власний компонентний її склад, що ґрунтується на сучасному стані морської галузі та завданнях модернізації вищої морської освіти України. Автором у структурі професійної компетентності майбутніх морських фахівців виділено чотири змістові константи: компетентнісно-результативна, професійно-виробнича (практична), культурно-комунікативна, особистісно-професійна.

Ключові слова: компетентнісний підхід; професійна компетентність; структура компетентності; морський фахівець; професійна підготовка.

Літ. 13.

Serhiy Voloshynov, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the Innovative Technologies and
Technical Means of Navigation Department, Kherson State Maritime Academy

THE STRUCTURE OF THE FUTURE MARINE SPECIALIST'S PROFESSIONAL COMPETENCE

Modern researches on the structure of the future marine specialists' professional competence are analyzed. It is noted that the complexity and variety of the problem of forming the marine specialists' professional competence causes many scholarly views on its structure. It is determined that in the composition of professional competence of marine specialists, scientists distinguish: readiness for action in extreme situations, ensuring the safety of navigation; professionally important qualities, readiness for a certain type of activity, professional culture; normative, theoretical and procedural knowledge, practical readiness, universal skills. On the basis of the analysis of the scientists' experience in determining the structure of future marine specialists' professional competence, the author identified four constituents of content: competence-productive, professional-production, cultural and communicative, personally-professional one. Competent and productive constants include general and professional competences that are common to all specializations of specialty 271 "Marine and inland water transport", as well as to meet the standard of competence and the results of training in the specialty. Professional-production one demonstrates minimum requirements for the training of future marine specialists as specified in the STCW 1978 Code. The cultural and communicative constant combines the general competencies that characterize a future marine specialist as one having a professional, physical, informational and linguistic culture, and is capable of communicating and interacting with people of different educational levels, different cultures and different physical abilities. Personally-professional one is a set of professionally important personal qualities of future marine specialists (leadership qualities, attentiveness, responsibility, critical thinking, determination etc.) and general competences related to personality traits.

Keywords: professional competence; competence structure; marine specialist; professional training; competency approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У процесі професійної підготовки майбутніх морських фахівців у студентів формується певна система знань, умінь, навичок та здатностей, що оформлюється в професійну компетентність, певну спрямованість застосувати свої знання, досвід, здібності в обраній професійній діяльності. Історично склалося, що держава ставить свої вимоги до випускника морського закладу вищої освіти (ЗВО), що закріплюється у стандартах

вищої освіти, а роботодавці, тобто представники української та світової морської індустрії, фіксують свої вимоги до морських фахівців у професійних стандартах та міжнародних документах (ПДНВ та інших). Розвиток інформаційного суспільства та тенденції глобалізації спонукають морську галузь до модернізації, а морську освіту до зміни змісту та підходів навчання. Сучасна професійна підготовка майбутніх працівників українського флоту є передумовою формування професіоналів морської справи з метою інтегрування в

європейське та світове співтовариство [5, 128]. Нині етап розвитку освіти пов'язаний з компетентнісно-орієнтованим підходом до навчання, що актуалізує питання визначення структури професійної компетентності майбутнього морського фахівця.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Науковці Д. Тарнапович та З. Матушак [2] зазначають, що морські університети намагаються пристосуватися до швидко мінливих потреб ринку праці, тому студенти Морського університету м. Щецина після чотирьох років навчання на додаток до морської служби проходять випробування в університетській екзаменаційній комісії і отримують диплом, що підтверджує їх професійну компетентність, відповідно до керівних принципів Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ). Дослідники Г. Емад та В.М. Рот [1] наголошують, що у системі морської освіти існують суперечності між навчальним планом та досвідом студентів, які не дозволяють виконувати цільові завдання професійної підготовки. Тому, на їх думку, у практиці підготовки морських фахівців варто подумати над дієвою системою на основі компетентностей і покращенням існуючої системи підготовки та оцінювання для досягнення цілей морської професійної освіти.

Вивченню питання професійної компетентності морських фахівців присвячені наукові праці Г.Емада, М.І. Бабишеної, О.М. Безбаха, Д.Г. Корнєєва, Л.В. Ліпшиць, З. Матушака, С.С. Мойсеєнко, В.М. Рота, М.А. Рєпина, Л.Г. Ступіної, І.В. Сокол, Д. Тарнаповича, В.В. Фадєєвої, О.О. Фролової, В.В. Чернявського, М.І. Шермана та ін. Складність та багатогранність проблеми формування професійної компетентності морських спеціалістів викликає різноманіття поглядів науковців на її структуру.

Формування мети статті. Нами було поставлено за мету на основі аналізу досвіду науковців щодо визначення структури професійної компетентності майбутніх морських фахівців запропонувати власний компонентний її склад, що ґрунтується на сучасному стані морської галузі та завданнях модернізації вищої морської освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення структури професійної компетентності майбутніх морських фахівців з урахуванням сучасних вимог держави, роботодавців та інформаційного суспільства потребує теоретичного аналізу науково-педагогічних досліджень з цієї тематики. Зокрема, у складі

професійної компетентності морських спеціалістів В.П. Єфентьєв [6, 15 – 16] виділяє “готовність до дій в екстремальних ситуаціях забезпечення безпеки мореплавання” як психічний феномен і мету навчання в морському академічному комплексі. Цей феномен він визначає як цілісну, стійку, системну властивість особистості, що зберігає здатність до зміни і розвитку, знаходить відображення в інтелектуальній, мотиваційній та предметно-професійній сферах та має діалектично пов'язані риси – стійкість і мінливість.

В.В. Фадєєва визначає три складові професійної компетентності морських спеціалістів: професійно важливі якості, готовність до певного виду діяльності, професійна культура. Професійно важливі якості є передумовою професійної діяльності, а з іншого боку, самі удосконалюються в ході діяльності, будучи її “новотвором”. Готовність до певного виду діяльності це стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій. Професійна культура включає в себе індивідуально вироблені стратегії, засоби орієнтації в дійсності, способи вирішення завдань праці для переведення його в цільовий стан [12, 24]. Дослідниця визначає професіоналізм як володіння професійними знаннями, вміннями і навичками, що дозволяють фахівцеві успішно вирішувати професійні завдання, а професійна компетентність розуміється більш широко, тобто ще й як готовність застосовувати ці знання, вміння і навички у професійній діяльності, здатність самостійно приймати рішення, а також здатність знаходити нестандартні рішення [12, 153]

Досліджуючи проблему формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін, І.В. Сокол виділяє такі компоненти теоретичної готовності до професійної діяльності: знання: нормативні (знання міжнародних та морських документів, знання основ морського права), теоретичні (знання основ судноводіння, розміщення вантажів, управління операціями судна), процедурні (алгоритми виконання професійних дій судноводія та вимоги до їх якостей); практична готовність, основа якої – спеціальні вміння (виконання дій, пов'язаних з управлінням судна, з обробкою і розміщенням вантажу, піклування про екіпаж на судні); універсальні вміння (вміння аналізувати виробничі ситуації та приймати необхідні рішення, комунікативні, самоосвітні, інформативні, інтелектуальні, екологічні вміння) [11, 16].

Вимоги до структури і змісту професійної підготовки майбутніх фахівців морського та річкового транспорту зазначено у Стандарті вищої

освіти за спеціальністю 271 “Річковий та морський транспорт” для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У стандарті визначено інтегральну компетентність як здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері судноплавства та суднової інженерії, що передбачають застосування теорій і методів наук про устрій судна, навігацію, механічну та електричну інженерії, експлуатацію та ремонт засобів транспорту, управління ресурсами та характеризуються комплексністю та невизначеністю умов. Також виокремлено загальні компетентності випускника, серед яких найбільше соціальних та комунікативних, спеціальні (фахові) компетентності та фахові компетентності, що є загальними для всіх спеціалізацій.

І.В. Севастьянова та С.Є. Моторною [10] на основі аналізу наукової літератури визначено, що вчені виділяють технічний, особистісний, комунікативний аспекти, які повинні бути прийняті до уваги при формуванні моделі концептосфери майбутніх випускників морського профілю. Ними також виокремлено й основні чинники, що визначають успішність роботи морського фахівця, серед яких особливе місце займають професійний (підготовкa членів екіпажу), комунікативний (етнічні особливості членів екіпажу, міжкультурне і професійне спілкування) та внутрішньо особистісний (індивідуальні особливості особи).

Аналіз поглядів науковців щодо структури професійної компетентності морських фахівців дозволив переконатися у тому, що наразі немає спільної точки зору стосовно складу професійної компетентності морських фахівців. Як методологічну основу для структурування поняття професійної компетентності майбутніх морських фахівців у дослідженні було обрано педагогічну теорію цілісного педагогічного процесу (В.П. Сфентьев, Г.О. Бокарева, І.І. Ільєсов, В.В. Краєвський, Т. Й.Франчук) та системний і диференційно-інтегральний підходи до педагогічних процесів і явищ (М.Ю. Бокарев, Г.О. Бокарева, В.М. Волкова, А.О. Денисов, В.В. Осадчий [9]). Спираючись на ряд досліджень щодо поняття та структури професійної компетентності, Стандарт вищої освіти за спеціальністю 271 “Річковий та морський транспорт” для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, матеріали проекту Єврокомісії TUNING та Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року ми виділили **чотири змістові константи** професійної компетентності майбутніх морських фахівців:

1) компетентісно-результативна;

2) професійно-виробнича (практична);

3) культурно-комунікативна;

4) особистісно-професійна.

Компетентісно-результативна – включає загальні й спеціальні (фахові) компетентності та фахові компетентності, які є загальними для всіх спеціалізацій спеціальності “Річковий та морський транспорт”, а також результати навчання за спеціальністю. Спеціальні (фахові) компетентності подані для трьох спеціалізацій: “Навігація і управління морськими суднами”, “Управління судновими технічними системами і комплексами”, “Експлуатація суднового електрообладнання і засобів автоматики”. Фахові компетентності, що є загальними для всіх спеціалізацій, визначено такі: здатність забезпечити протипожежну безпеку та вміння боротися з пожежами на суднах; здатність забезпечити безпеку та охорону судна, екіпажу і пасажирів та умови використання й експлуатації рятувальних засобів; здатність розробляти плани дій під час аварійних ситуацій та схем з боротьби за живучість судна, а також здійснювати дії у випадку аварійних ситуацій згідно з цим планом; здатність надавати першу медичну допомогу та здатність застосовувати засоби першої медичної допомоги на суднах, організовувати та керувати наданням медичної допомоги на судні; здатність здійснювати нагляд та контроль за виконанням вимог національного та міжнародного законодавства в сфері мореплавства та заходів щодо забезпечення охорони людського життя на морі, охорони і захисту морського середовища; здатність забезпечувати організацію, нагляд та контроль щодо дотримання правил техніки безпеки, безпеки персоналу та судна; здатність до проведення навчальних занять та тренінгів на борту судна; здатність використовувати системи внутрішньо-суднового зв’язку

Професійно-виробнича (практична) константа розкривається нами у контексті вимог до мінімальних стандартів компетентності майбутніх морських фахівців, що зазначені у ПДНВ. Міжнародними організаціями виписані окремо компетентності, знання, розуміння та професіоналізм, методи демонстрації компетентності та критерії для оцінювання компетентності за кожною із посад, які можуть посідати майбутні випускники спеціальності “Річковий та морський транспорт” такі як: капітан, старший помічник капітана, вахтовий помічник капітана, старший механік та другий механік, вахтовий механік суден, електромеханік, судновий електрик, особа рядового складу. Сформульовані мінімальні знання, необхідні для одержання робочих

дипломів, більш докладно описують, яку інформацію, що впливає на забезпечення безпеки судна, мають засвоїти морські фахівці для того, щоб обіймати ці посади. Майбутні морські фахівці мають відповідати цим стандартам компетентності, визначеним правилами для посад, функцій та рівнів, які повинні бути зазначені в підтвердженні до диплому.

Культурно-комунікативна константа професійної компетентності майбутніх морських фахівців об'єднує ті загальні компетентності, що характеризують майбутнього морського фахівця, як такого, що володіє професійною, фізичною, інформаційною та мовною культурою та здатний до спілкування і взаємодії з людьми різного освітнього рівня, різних культур і різних фізичних можливостей. Цю константу можна окреслити такими загальними компетентностями випускника спеціальності "Річковий та морський транспорт": здатність використовувати англійську мову у письмовій та усній формі, у тому числі при виконанні професійних обов'язків; навички використання цифрових технологій, вміння виявляти, вирішувати та запобігати проблеми; здатність працювати в команді, організовувати роботу колективну, у тому числі, в складних і критичних умовах; навички міжособистісної взаємодії; здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети; повага мультикультурності; здатність діяти соціально відповідально та свідомо; здатність до управління групами людей; здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочину та ведення здорового способу життя.

Однією з важливих умов формування професійної картини світу моряків є подолання культурних і мовних бар'єрів. Використання іноземної мови обумовлено застосуванням як в професійних цілях, так і в сфері полікультурного спілкування. З цього приводу В.М. Зикова зазначає, що судноводій повинен вміти правильно і швидко приймати рішення в складних професійних ситуаціях, здійснювати іншомовне

спілкування на високому рівні, від чого часто залежить доля всього екіпажу і судна, а штурман має бути справжнім дипломатом при веденні професійних бесід з представниками влади в іноземних портах, коли від нього потрібні не тільки комунікативні вміння, а й знання морської етики, етикету і звичаїв порту [7, 10]. У зв'язку з цим формування комунікативної компетентності майбутніх морських фахівців стає однією з головних цілей їх навчання в морському ЗВО.

У зв'язку з підвищенням вимог до безпеки судноводіння з'явилася нагальна потреба використання коротких, лаконічних висловлювань англійською мовою, які виключають неправильне трактування висловлювання і сприяють застосуванню своєчасних дій у різних ситуаціях, в тому числі екстремальних. Одним з основних факторів, що визначають безпеку судноводіння виступає стандартизація мови, використовуваного в спілкуванні при плаванні, на підходах до порту, на водних шляхах, на судах, в гаванях, а також при спілкуванні в іноземних екіпажах. Іншими словами, стандартні фрази виступають мовою безпеки для усного обміну важливою інформацією між фахівцями морського профілю всіх країн [10, 153].

С.С. Моторна [8] наголошує, що сьогодні незаперечним фактом є те, що володіння іноземною мовою є не метою, а інструментом, в той час як міжкультурне спілкування постає засобом мислення і передачі не тільки інформації, а й культурних цінностей. Мова володіє численними функціями, формує особистість людини через закладені в мові бачення світу, менталітет, ставлення до людей і т.д., тобто через культуру народу, що використовує мову як інструмент спілкування. Отже, ефективність ділової загальнокультурної взаємодії залежить від того наскільки ми усвідомлюємо і розуміємо різноманітність культур і багатство історичного і культурного досвіду. Саме знання і розуміння актуальності кроскультурної комунікації сприяє підняттю і розширенню рівня культури і успішність ділового співробітництва. Можливість спілкування на основі діалогу між представниками різних культур є відображенням культури моряка і утворює нову парадигму в системі вищої освіти, в тому числі морської.

Особистісно-професійна константа, на нашу думку, є сукупністю професійно важливих особистих якостей майбутніх морських фахівців (лідерські якості, уважність, відповідальність, критичне мислення, рішучість та ін.) та загальних компетентностей, що мають відношення до якостей особистості: здатність планувати та управляти часом; здатність приймати та

реалізувати управлінські рішення в рамках прийнятого ризику; здатність до подальшого навчання.

Важливість особистих якостей у морських спеціалістів обумовлюється багатьма науковцями (Г.І. Галак, В.М. Дулін С.С. Мойсеєнко, С.Є. Моторна, І.В. Севастьянова, В.П. Топалов, В.Г. Торський, С.Г. Фадюшин та ін.) у зв'язку із доведеним їх впливом на проблемні ситуації, що відбуваються у судноплаванні та безпеку судноплавства. Як зазначають Г.І. Галак та С.Г. Фадюшин [4], на долю особистісного фактора припадає приблизно 23% колізій при експлуатації морського судна. Тому у процесі професійної підготовки майбутніх морських фахівців варто приділяти увагу розвитку і формуванню (за відсутності) особистісно-професійних якостей.

Серед таких роботодавці, як ми визначили на основі аналізу баз вакансій work.ua, rabota.ua, jooble.org, ukrcrewing.com.ua, crewmarket.net, виділяють такі: креативність, гарна пам'ять, багатозадачність, активна позиція, гнучкість, самоорганізованість, вміння встановити хороші робочі відносини з цілою низкою різних людей, навички ведення переговорів, гарне почуття гумору, високий рівень відповідальності, уважність.

Як зазначають І.В. Севастьянова та С.Є. Моторна для запобігання небезпечних ситуацій на морі важливо враховувати також сформованість особистісних якостей та вміння мислити в нестандартних ситуаціях [10, 153]. О.В. Цибульська особливу увагу приділяє не тільки важливості професійної та соціо-культурної комунікації, а й лідерським якостям морського фахівця, справедливо зазначаючи, що судноплавець має володіти якостями керівника, тому що випускник морського ЗВО відразу починає роботу як третій помічник капітана і при несенні вахти командує усім екіпажем, в тому числі в умовах підвищеної безпеки [13, 9].

На взаємозв'язку ефективності діяльності морських фахівців з їх професійними та особистісними якостями наголошують науковці Д.А. Аблогін та В.А. Чикер [3]. Вони також зазначають, що з професійно-важливих якостей, як правило, оцінюються: знання англійської мови (комп'ютерне та (або) усне тестування); професійний рівень (комп'ютерне тестування і (або) професійне інтерв'ю); професійна дисципліна і тверезість (через систему перевірки відгуків у колишніх роботодавців кандидата). Також специфіка ділової взаємодії в ході управлінської діяльності в особливих умовах обмеженого простору передбачає обов'язкове врахування

індивідуально-психологічних властивостей особистості (підлегло, колеги, вищого керівника), пов'язаних з ефективністю індивідуальної та групової діяльності. Причому стосовно до екстремальних, аварійних і конфліктних ситуацій значимість цього фактора зростає багаторазово.

У професії моряка важливі такі якості, як: працьовитість, відповідальність, швидка реакція, вміння працювати в команді, аналітичний розум, вміння володіти собою в стресових ситуаціях, готовність до тривалих поїздок.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, поняття "компетентність" виступає як первинне поняття в оновленні змісту навчання майбутніх морських спеціалістів, оскільки має інтеграційну сутність, органічно поєднуючи професійні знання, навички, здатності, вміння та особистісні якості фахівця. Нова парадигма вищої професійної освіти, що орієнтована на реалізацію внутрішніх здатностей особистості, запровадження компетентісного підходу та врахування світовим вимог до професійної кваліфікації моряків, вимагає від ЗВО морського профілю формування поряд зі знаннями, вміннями і навичками особистісних якостей майбутніх морських фахівців, що сприяють їх успіху в професійній діяльності. Тому у структурі професійної компетентності майбутніх морських фахівців ми виділили такі складові як компетентісно-результативна, професійно-виробнича (практична), культурно-комунікативна та особистісно-професійна. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаються у створенні ефективних організаційно-педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх морських фахівців у єдності виділених структурних компонентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Emad G., & Roth W. M. (2008). Contradictions in the practices of training for and assessment of competency: A case study from the maritime domain. *Education+Training*, 50(3), pp. 260–272. Available at: <https://doi.org/10.1108/00400910810874026>.
2. Tarnapowicz D. & Matuszak Z. (2015). Specificity of training marine electro automation officers at the faculty of mechanical engineering of Maritime University of Szczecin. *General and Professional Education*, 2, pp.84–91. Available at: <http://genproedu.com/paper/2015-02/084-091.pdf>.
3. Аблогін Д.А., Чикер В.А. Взаємозв'язок ефективності діяльності морських спеціалістів з їх професійними та особистісними якостями.

Институт психологии Российской академии наук. Организационная психология и психология труда, №2 (1). 2017. С.137–160.

4. Галак Г.И., Фадюшин С.Г. Оценка субъективных качеств персонала, эксплуатирующего морское судно, как условие подготовки морских специалистов. *Проблемы современного образования*, Материалы международной научно-практической конференции. Пенза-Ереван-Прага, 2010. С. 398–404.

5. Глікман С. Методичне забезпечення формування професійних якостей майбутніх судноводіїв. *Молодь і ринок*. №6 (161). 2018. С.128–133.

6. Ефентьев В.П. Теория и практика управления качеством непрерывной профессиональной подготовки морских специалистов в академическом комплексе : автореф. дис. докт. пед. наук. Балтийская государственная академия рыбопромыслового флота. Калининград, 2005.

7. Зыкова В.Н. Формирование иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции студентов судоводительских факультетов: дис. канд. пед. наук. Санкт-Петербургский государственный университет, Санкт-Петербург, 2002.

8. Моторная С.Е. Роль культуры в развитии нравственно-этической сферы конкурентоспособной личности будущих выпускников технического вуза в процессе профессиональной подготовки. *Вестник СевГТУ. Педагогика*. №105. 2010. С.7–12.

9. Осадчий В.В. Система інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів в умовах педагогічного університету: дис. д-ра пед. наук. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2013

10. Севастьянова И.В., Моторная С.Е. (2016). Морской специалист сегодня: связь личностных качеств с условиями работы. *Наука и современность*. №1(7). 2016. С.149–157. URL :<http://ucom.ru/doc/ns.2016.01.pdf>.

11. Сокол І.В. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. канд. пед. наук. Херсонський державний університет, Херсон, 2011. 20 с.

12. Фадеева, В.В. Формирование информационно-компьютерной готовности будущих военно-морских специалистов: дис. канд. пед. наук. Калининградский государственный университет. Калининград, 2001.

13. Цибульская Е.В. (2001). Теория и методы профессионального языкового образования морских судоводителей: дис. докт. пед. наук. Новосибирская государственная академия водного транспорта. Новосибирск, 2001.

REFERENCES

1. Emad, G., & Roth, W. M. (2008). Contradictions in the practices of training for and assessment of competency: A case study from the maritime domain. *Education+ Training*, No.50(3), pp.260–272. Available at: <https://doi.org/10.1108/00400910810874026>. [in English].

2. Tarnapowicz, D. & Matuszak, Z. (2015). Specificity

of training marine electro automation officers at the faculty of mechanical engineering of Maritime University of Szczecin. *General and Professional Education*, No.2, pp.84–91. Available at: <http://genproedu.com/paper/2015-02/084-091.pdf>. [in English].

3. Ablogin, D.A. & Chiker, V.A. (2017). Vzaimosvyaz effektivnosti deyatelnosti morskikh spetsialistov s ikh professionalnymi i lichnostnymi kachestvami [The relationship of the performance of marine specialists with their professional and personal qualities]. *Institute of Psychology of the Russian Academy of Sciences. Organizational and labor Psychology*, No.2 (1), pp.137–160. [in Russian].

4. Galak, G.I. & Fadyushin, S.G. (2010). Otsenka subyektivnykh kachestv personala. ekspluatiruyushchego morskoye sudno. kak usloviye podgotovki morskikh spetsialistov [Assessment of the subjective qualities of personnel operating a ship, as a condition for the training of marine specialists]. *Problems of modern education. Proceedings of the international scientific-practical conference*. Penza-Yerevan-Prague, pp.398–404. [in Russian].

5. Hlikman, S. (2018). Metodichne zabezpechennia formuvannia profesiinykh yakosteï maibutnykh sudnovodiiv [The methodical provision for forming of the future ship's navigators' professional qualities]. *Youth & market*, Vol.6 (161), pp.128–133. [in Ukrainian].

6. Efentyev, V.P. (2005). Teoriya i praktika upravleniya kachestvom nepreryvnoy professionalnoy podgotovki morskikh spetsialistov v akademicheskom komplekse [Theory and practice of quality management of continuous professional training of marine specialists in the academic complex]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Baltic Fishing Fleet State Academy, Kaliningrad. [in Russian].

7. Zykova, V.N. (2002). Formirovaniye inoyazychnoy professionalno-kommunikativnoy kompetentsii studentov sudovoditelskikh fakultetov [Formation of foreign language professional-communicative competence of students of navigational faculties]. *Candidate's thesis*. Saint Petersburg State University, St. Petersburg. [in Russian].

8. Motornaya, S.E. (2010). Rol kultury v razvitii нравственно-этической сферы конкурентоспособной личности budushchikh vypusknikov tekhnicheskogo vuza v protsesse professionalnoy podgotovki [The role of culture in the development of the moral and ethical sphere of the competitive personality of future graduates of a technical college in the process of vocational training]. *Vestnik SevGTU. Pedagogika*, No.105, pp.7–12. [in Russian].

9. Osadchyi, V.V. (2013). Systema informatsiino-tekhnolohichnoho zabezpechennia profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv v umovakh pedahohichnoho universytetu [The system of informational and technological support for the training of future teachers in the conditions of a pedagogical university]. *Doctor's thesis*. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Vinnytsia. [in Ukrainian].

10. Sevastyanova, I.V. & Motornaya, S.E. (2016).

Morskoy spetsialist segodnya: svyaz lichnostnykh kachestv s usloviyami raboty [Marine specialist today: connection of personal qualities with working conditions]. *Science and modernity*. Vol. 1(7), pp.149-157. Available at: <http://ucom.ru/doc/ns.2016.01.pdf>. [in Russian].

11. Sokol, I.V. (2011). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh sudnovodiiv u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin [Future navigators professional competence formation in the process of special disciplines study]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kherson State University, Kherson, 20 p. [in Ukrainian].

12. Fadeyeva, V.V. (2001). Formirovaniye informatsionno-kompyuternoy gotovnosti budushchikh voyenno-morskikh spetsialistov [Formation of information and computer readiness of future naval specialists]. *Candidate's thesis*. Kaliningrad State University, Kaliningrad. [in Russian].

13. Tsibul'skaya, E.V. (2001). Teoriya i metody professionalnogo yazykovogo obrazovaniya morskikh sudovoditeley [Theory and methods of professional language education of marine navigators]. *Doctor's thesis*. Siberian State University of Water Transport, Novosibirsk. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 20.05.2019

УДК 780.616.432:784.3

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.176198>

Світлана Мудра, старший викладач кафедри музикознавства та фортепіано
Інституту музичного мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРТЕПІАННИЙ РОМАНС: ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРОВОЇ СТИЛІСТИКИ

У статті розглядаються фортепіанні романси українських композиторів (М. Калачевського, М. Лисенка, М. Ластовецького) і оглядово російських, яких є значно більше. Вказано на пісенно-побутове коріння жанру, який належить до ліричних. Звідси впливає загальна тенденція домінування наспівності як основного чинника образної семантики. Проаналізовані зразки свідчать про використання композиторами XIX – XX століть деяких типових виражальних засобів і прийомів, а також про індивідуальні художньо-естетичні трактування спільного романсового підґрунтя.

Ключові слова: романс; фортепіанний твір; композитор; пісенність; жанр.

Літ. 7.

Svitlana Mudra, Senior lecturer of the Musicology and Piano Department
Institute of Music Art Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

PIANO ROMANCE: FEATURES OF THE GENRE STYLISTICS

In the studies of Ukrainian scholars about the piano music the special attention to the genre of piano romance was not drawn. Therefore, the article attempts to investigate the figurative and stylistic features of this genre in the piano creativity of Ukrainian composers.

The genre fund of the Ukrainian piano music is rich and diverse. Lyrical instrumental genres occupy an outstanding place in it. Piano romance is similar to piano song, which is widely represented in works of the Ukrainian composers of different generations. A song was mentally closer to them. It is noted that the vocal romance, which originates from the author's song of the urban tradition, differed in certain stylistic peculiarities, which were partly transferred to a piano piece. The article deals with the pieces named "Romance" written by Russian and Ukrainian composers of the second part of the nineteenth century to our time. It has been mentioned that piano romances were more characteristic of the representatives of the Russian national school and the Ukrainian composers from Naddniprovyanshchyna. The Galician composers didn't pay much attention to this genre; Ukrainian folk songs in piano arrangement prevailed in their work.

The analyzed piano romances composed by the Ukrainian authors are the examples of romantic (M. Kalachevskiy, M. Lysenko) and neo-romantic (M. Lastovetskiy) national styles and the corresponding figurative-emotional circle. The main peculiarities of the genre stylistics of these works are: sincerity of feelings, exaggerated expression and some sentimentality at the same time. Singing is combined with narration, or recitative. For the development of musical material such techniques as sequencing, the presence of several climaxes, harmonic-texture variation, agogic nuances, three-part form, sometimes with contrasting parity of parts are typically used. Thanks to these piano romances are often performed in concert programs; they are popular in the educational repertoire.

Keywords: romance; piano composition; a composer; a song; a genre.

Постановка проблеми. Впродовж історії лірико-пісенні жанри. Серед останніх вирізняються: розвитку української фортепіанної музики 1) такі, що походять від фольклору, 2) "міської сформувалися суто інструментальні й генези". Як відомо, жанр фортепіанної пісні має